

ТИНЭХ ЧУОРААН ТЫАҤААТА

**СА. НОВГОРОДОВ ААТЫНАН
ЧУРАПЧЫ ОРТО ОСКУОЛАТЫГАР**

Оскуоланы 68 үөрэнээччи бүтэрэр. "Тинэх чуораанна" улуус баһылыга С.И. Яковлев, үөрэх управленийтын начальнига К.К. Чигиняров, Чурапчы нэһилиэгин баһылыгыт солбуйааччы А.Г. Егоров кэлэн, итин-истин эррэдэ тылларыт анаатылар, үчүтэй үөрэнээччилэргэ Махтал суруктарыт туттардылар.

Мань таһынан бастыттан бастыт оҕолорго анал ааттары туттаргаатылар. Ол курдук, улуустаагы С.А. Новгородов аатынан стипендиятын кыһыл көмүс мэтээлинэн бүтэрэргэ претендент Лия Охлопкова изараадаланна. "Сыл бастыт үөрэнээччинэн" Ира Окунецникова, "Сыл бастыт общественныттан" Садаара Неустроева, "Сыл бастыт спортсменнан" Коля Михайлов ааттанылар. С.К. Макаров,

най университет, Тая Попова, Сергей Макаров, Василий Марков Сибирдээри федеральнай университет, Саша Федоров Дальнай Востоктаагы федеральнай университет устудьусуннара буолулар.

Үөрэххэ, конференцияларга кыттыт түмүтүнэн "Сыл бастыт гимназия" анал ааты Айылына Петрова, Лада Барашкова туттулар. Мань таһынан Алеша Покховка "Сыл бастыт спортсмена", Ньургун Захаровка "Сыл бастыт общественныт", Вая Варламова "Сыл бастыт чингизчигит" анал ааттар туттарылынылар. Бастыттан бастыт, үрдүктөн үрдүк аат — "Степан Кузьмич Макаров аатынан лауреат" аатын кыһыл көмүс мэтээлгэ претендент, математика, физика, политехнической олимпиадалар, конференциялар кыһалылаахтара, Бүтүн Россиятаагы ыччат математическай чемпионатын дипломанна Сергей Макаровка интэрилинна.

Улуустаагы үөрэх управленийтын научнай-методическай отделыт салайааччыта А.П. Григорьева Чурапчы улуунун С.А. Новгородов аатынан лауреат буолбутун туоһулуур суругу саха тылын уонна литературатын олимпиадатын, Бүтүн Россиятаагы ыччаттар общественныи предмети чемпионатын кыһалылаага Айна Поповага туттарда.

В. ПЕРМЯКОВА, дириэктэри солбуйааччы

ХАЙАХСЫККА

"Тинэх чуорааны" бүтүүн нэһилиэгинэн "Алаһа" Сыннаалан киинигэр өрө көтөрүллүлээхтик бэлэстэтибит. Нэһилиэк баһылыга А.П. Дорофеев выпускниктары, төрөппүттэри эррэдэлээтэ уонна хас биридирэригэр 2 томинаах "Хайахсыт" дьэн киинигэ бэлэх уунна. Оскуоланы бүтэрээччилэригэр Хайахсыты ааттаһыт ытык дьоммут ааттарынан лауреат буолулар. Ол курдук, Рома Софронов А.П. Илларионов аатынан, Саргы Луккина М.Д. Кривоше аатынан,

Айтал Федотов Н.В. Луккин аатынан, Илья Борисов И.П. Марков аатынан.

Онон күндү выпускниктарытын олоххут бирикэ, умнуллубат түгэнигэр эррэдэлибит! Экзаменнардытын ситиһилээхтик туттарыт, куруутун үөрэ-лөтө сылдьыт, үөрэмийт оскуолаҕыт умнума!

Г. ЕГОРОВ, нэһилиэк баһылыгыт солбуйааччы

ОДЬУЛУУННА

Одьулуун орто оскуолатын быһыл 15 оро бүтэрэр. Угэс буолбут тинэх чуораан бырааһынныта Ыйам Ыйын 25 күнүтэр буолла. Оскуоланы бүтэрээччилэри кылаастарыт салайааччыта Александра Дмитриева Климова арыаллаан киллэрдэ. Аһыгы сизиринэн үс омок тылыннан — сахалыт, нууччалыт, английскайдыт эррэдэ этилиинэ.

Выпускниктары үөрүүлээх күннэринэн эррэдэлэн туран, оскуола дириэктэри Афанасий Петрович Максимов киинилэри государственнай экзаменга киллэрэр туһунан бирикээһи аахта. Улуус салалтаҕыттан бэрэстэбиитэл быһылыгыттан кэлбит Дьарыктаах буолуу киини дириэктэри Софрон Софронович Осипов, үөрэх управленийтын психологическай-методическай, социальнай киини дириэктэри Лена Герасимовна Винокурова эррэдэ тылы этилэр. Нэһилиэк баһылыга Людмила Васильевна Ефремова, начаальнай кылаастарга үөрөппүт учууталлара Анна Семеновна Пудова, төрөппүт Мария Дмитриевна Павлова оҕолор үөрэхтэрин ситиһилээхтик бүтэрэн, салгыт идэ ылар үөрэххэ киирэллэригэр, норуокка, нэһилиэктэригэр, төрөппүттэригэр туһалаах дьон буолалларыгар аһыстарын тиэртилэр.

Тинэх чуорааны бастагы кылаас үөрэнээччигэ Рустам Карповтан уонна выпускник Алена Павловтан саҕалаан оскуоланы бүтэрээччилэр бары тыаһаттылар. Киинилэргэ Ыйам Ыйын, ийигэс үпкүү ананна. Олох суолутар үгэнигэр, үгэс көтүү бэлэстэ буолан, кыһай халлаанга араас өнөөх шардары кытары «кытаһыктар» талбаара көтөн таһыстылар.

И. И. ПОПОВ, "Сага олох" общ. корр.

ХАТЫЛЫГА

В. С. Соловьев-Болот Боотур аатынан Хатылы орто оскуолатын быһыл 11 үөрэнээччи бүтэригэр. Кылаастарыт салайааччыта Ньургуйаана Владимировна Макарова. Тинэх чуораан "Ситим" Сыннаалан киинигэр буолла. Выпускниктары төрөппүттэри арыаллаан киллэрдилэр.

Угэс быһылыгыттан выпускниктары бу бэлэ күнүнэн эррэдэлэн туран, оскуола дириэктэри Илья Ильич Чигиняров экзаменга киллэрэр туһунан бирикээһи аахта. Выпускниктары бырааһыннытын эррэдэлэн, улуус салалтаҕыт бэрэстэбиитэлэ пенсионнай управление начальнига Вараара Спартаковна Христофорова эррэдэ тыл эттэ, үөрэх управленийтын психологическай-методическай, социальнай киини специалиһа Туяра Юрьевна Филиппова эррэдэлээтэ, элбэх куонкурустарга ситиһилээхтик кыттыбыттарыт, общественнай олоххо актыыбынай позицияларыт ийин махтал суругу туттарда. Нэһилиэк баһылыга Ульяна Николаевна Атласова эррэдэлээтэ, кэс тыһлар суруллубут анал паапкаларыт, "Тэтим" реабилитационнай киин аатыттан үчүгэйдик үлэлээбит 5 выпускникка Махтал суруктары, бэлэхтэри туттартаат. Кылаас салайааччыта Ньургуйаана Владимировна Макарова, төрөппүт Мария Ивановна Яковлева, кыра кылаастарга үөрөппүт учууталлара Айталина Николаевна Чигинярова эррэдэлээтилэр, аһыстарын тиэртилэр.

Тинэх чуорааны бастаан бастыт общественник, спортсмен XI-с кылаас үөрэнээччигэ Дьулуур Федоров уонна манһайгы кылаас туйун үөрэнээччигэ Вика Кривошапкина, онтон выпускниктар бары тыаһаттылар. Кизһээ выпускниктар куустэринэн "Аастылар оро саас күннэргэ" дьэн кэпсээр көрдөрүлүнэ.

"СО" корр.

О.А. Макарова ааттарынан стипендиаттарынан Юлия Толстоухова уонна Дьулуус Попов буолулар. Г.Д. Ефимов аатынан стипендиатынан Степа Потапов ааттанна. Выпускниктар ассоциацияларыт стипендиатынан Настя Дьяконова буолла. Мань сэрэгэ оскуола бочуоттаах выпускнигыт, Саха Республикатын Президентин Е.А. Борисов аатынан стипендиатынан Вая Сладков буолла.

Онон олох кизг аартыгар үгэнигэр сылдьар оҕолорбуттар экзаменнарыт ситиһилээхтик туттаран, бадалаах үөрэхтэригэр киирэллэригэр баҕарыаһыт.

Е. МАКАРИНСКАЯ

УЛУУСТААҒЫ ГИМНАЗИЯҒА

Гимназияны быһыл 33 оро үөрэнэн бүтэрдэ. Биһиги выпускниктарыт 8 республикатаагы үрдүк үөрэх кыһаларыт олимпиадаларыт түмүтүнэн номнуо үрдүк үөрэххэ киирдилэр. Ол курдук, Алена Неустроева, Айылына Петрова, Айна Покхова, Ньургуйаана Посельская, Вая Филиппова Герцен аатынан Российскай государственнай университет, Лада Барашкова Дальнай Востоктаагы тийэр суолун университетын, Аня Капитанова Новосибирскай аграр-

Автор хаяртыскада түһэриилтэрэ.

УНУЙААНЫ КЫТТА ЫКСА
ҮЛЭЛЭНЭБИТ

"Олонго дойдугун оролтон" дээн республикатаагь куонкурусна кыттан Дайаана Пестерева, Азиза Собенкина, Нина Пахомова, Дайаана Старостина, Арылхан Егоров, Артем Пинигин, Жена Филиппов "Кэскиллэх толороочу" аатын ылан кэлбиттэ. Бу кэнээ кирилэр "Бриллиантовые нотки" республикатаагь олонго, чабырдах куонкуруһутар кыттан, 1-кы степеннээх лауреат аатын ылылар. Онон оролорбутун, терепүтүрбитин, итээччилэрбитин О.Е. Монастырваны, С.П. Пономареваны истинник ээрэдилибит!

"Улыбка" унуйгаан төрөлхүттэрэ.

Кэрэ зүйгэтугээр

УЛУУ УБАЙБЫТ АЛААҢЫГАР

А.А. Саввин алтынан история
 вонна этнография музейы

2013 – Россияда Айылба харыстабылын сыла

АЙЫЛҒАНЫ КЫТТА СИТИМНЭЭХПИТИН УМНУБАПШЫТ

Ити курдук, улуустаары: нэин библиотека нэилимнэар экологическай оу-санааны олохсуууга, сырдатыыга, эдэр ыччаты айыстарга харыстабыллаахтык сыһыаннарга үтүс ерултэх төрөөһүннэри ыһтар. Айыспаны кэлтэ ситимнээхпитин умсубалпыт.

Наталья ЗАХАРОВА

Автор сурутул эгилер санаа
редакция позициялар малды сан
тубатар булалат. Сурутка
ийилер чакчылар
кырдыстаастыгы эгилеги
автор тус байга сугар.

Уйгуну-бийангы дэлэтин—барыбыт сорукпут!

УЙТУ КЫЛАТА

"Чурапчы" ТХПК "Сага олох" хаһыакка ыйга биридэ тахсар анал сыһыарыыта № 5 (27)

2013 сыл
Ыам ыйын
31 күнэ
бээтинсэ
№ 80-81
(10699-10700)

Сүрүн сонуннар

-Быйылгы кыстыгы балаһча ыарахан-нык туораатыбыт. Сүтүк арыһаа суох. (Ону салгыты аарыны).

-Үүтү туттарыы 5 ыйдаах сородарыы 65,4 %-н эрэ толордубут. Ол эрэри 2 сууккалаах Ньукуолун илгэлээх ардахтара, эрдэлээн сайылыыкка тахсыы уонна балаһан ыйыттан үүт сыаната 30 солк. диэри үрдээһинэ эрэли үөскэтэллэр.

-Бу күнүгэр кооперативка 2 улахан таас тутуулар: Аһылык уонна Ыраас уу комбинаттара үлээтэ кириэхтэрэ.

МАХТАНАБЫТ

Ааспыт 2012-2013 сс. кыстыкка улууспутар (оройуоммутугар) хаһан даһаны таһылыыбатах элбэх, 19 тыһ.100 тонна оту улуус тас өттүттэн тизийэн кыстыгы туораатыбыт. Бу барыта үгүс элбэх суоппардар күнү-түүнү аахсыбат сыралаах үлэлэрин түмүтэ ситиһилинэ. Онон сибээстээн, киһилэртэн саамай бэриниһилээхтик уонна таһаарыһаахтык, энкилэ суох үлэлээбит чулуу суоппардарга "Чурапчы" кооператив бырабылланнаһын аатыттан дириг махталытын тизэрдэбит.

Чурапчыттан:
Дмитрий Сысоловтинга, Никита Порядинга, Николай Климовка, Андрей Васильевка, Геннадий Савингга, Павел Николаевка, Сергей Кириллингга, Александр Катаиновка, Симон Федосеевга, Семен Пудовка, Иван Пестеревка, Михаил Аргуновка, Адам Таньковка, Петр Поповка.

Тааттаттан:
Василий Халтаевка, Андрей Коркингга, Иван Никитингга.

Намтан: Николай Поповка.
Кэбээйигтэн: Николай Полятинскайга.

Дьокуускайтан: Николай Манасьговка.
Бары от таспыт суоппардарга чиргэл до-руобуйаны, үлэһитигэр, олоххутугар ситиһиллэри, дьолу-соргуну, күөх уоту, сааха-ла суох айаны, этэнгэ буолууну баһарабыт.

А.Т.НОГОВИЦЫН,
"Чурапчы" ТХПК председателэ,
НА АРЖАКОВ,
оту тастарыыны тэрийээччи.

КЫСТЫГЫ ХАЙДАХ ТУОРААТЫБЫТ?

(Ону күүстээх тэрээһин, үп-харчы, от таһыыта быһаарда)

Ааспыт сайын курааннаан, дейдубут сиритэр 21 тыһ.тонна курдук эрэ оту балаһаабыт. Онон 52 мобильнай биригээдэлэри тэрийэн улууспут тас өттүтэр 10 тыһ.тонна оту бэйэбит бэлэмнээн, 6 тыһ.тонна сыанатын агарын эрдэттэн төлөөн атыылаһан, барыта кыстыкка 36 тыһ.тонна оттоох кириһинит. Онтукайыт букатын тийбэһи, сааһыары араас сирдэртэн 3 тыһ.тонна сыанатын агарын атыылаһан барыта 19,1 тыһ.тонна оту тастан тизийэн кыстыгы бэрт ыараханлык туораатыбыт.

ОТ ТӨҕӨ ТИЙБЭТЭ?

Дьингэр, былырыынны 2011-2012 сс. кыстыгы тастан 9 тыһ.тонна курдук оту эбикэммит уопсайа 32,7 тыһ.тонна отунан ситиһинэ туораатыбыт. Онтон бу ааспыт кыстыкка уопсай сүөһүбүт ахсаана 1800 төбө курдугунан кыччаабытын аарыстаахха, 36 тыһ.тоннаан кыстык унурун булуохтаах этибит. Онтукайыт ханна баары? Ити 3 тыһ.тоннаны быдан үрдүк сыанага атыылаһан барыта 40-ча тыһ.тоннага төмө кэригэ отунан тизийилэ күөххэ үктэннибит. Ити өссө ырыһаакка кириэхтэн хаһан даһаны кэбээтэх, сыһылы сатаан биэриэххэ диэри элбэх, 1200 тонна комбикорма, 1100 тонна фураж түнэтиллибитин үрдүнэн. Итичэ элбэх эбии аһылык арылыыбатага буоллар, этэргэ дылы, балаһча "чалбааха" бүткүллүбүт хаалла. Ол сүрүн биричиинэлэринэн анардас сыһы аһылыкка көригэ буолбатах. Сүрүн төрдө кили от улахан өтгө хаачыстыбата быстар мөлөөр сытар. Били, суруллубутун курдук, "ыт даһаны сыппат" отунан аһатыы түмүтэ. Онон кили даһаны буруйдуу, сэмэли сатыыр табылыбат. Ол мобильнай биригээдэлэр үгүс өттүтэр өтөрүнөн оттоммотох кур лаңхалаах сирдэри оттообуттара, ону тэнэ. Өлүөтэ Эбикэммит сайын улахан уу кэлэн арыһылары ыһыта, күһүнүн күүсү ардаһыла от хаачыстыбатыгар, сыһытаах-буордаах, түүнүктээх буолуутугар тизийтэ чакчы.

ОЛ СОДУЛА ТӨҕӨ БУОЛЛА?

Ити үлүтэр элбэх оту, дэлэй уотурбаны, сыһы бурдугун булбутут үрдүнэн кыстыгы балаһча оҕустарыһаах туораатыбыт. Анардас сурукка кэригит көрдөрүүтүн кыстык уотата 393 сыһы, 359 ынах-сүөһү туһата суох өлөн туораата. Ыам ыйдаһынан 10 тыһ.тонна ынахтан 4100-тэн эрэ тахса сага төрөөхтэннибит. Сыһы төрүүгэ эмиэ биллэ мөлөөх. Аһылык мөлөөттөн, сүөһү ырыһааннаһыттан, төрүүх арыһаартан 5 ыйдаах үүт соргоһу-катын сородарыы 344,7 тоннаан

итэрс толорон, быһаантан 65,4 бырыһаанын эрэ туттардыбыт.

Сорох, кыһынын наар (үксүн) кэли отунан аһаппыт кыалларга, ынах торбостотууна элбэхтик таһыста.

ТӨҕӨ ЭЛБЭХ ОТ ТИЭЛИННЭ?

Сыһыпарата биллэр. 19 тыһ.тонна 100 тонна от. Итинтэн 4800 тоннага уу суолунан, Өлүөтэ Эбик паромунан туораатыллан арылыыбыта. Оно өссө 2300 тонна эбии аһылык (уотурба, фураж) тизилибитин эбэн кэбээт. Ону көһөрү этэн, суруйан кэбистэхха, судургу курдук. Дьингэр, аһара элбэх үлэ, сыра барыт, үп-харчы ороскуоттаммыт дьыалата. Ол төһө элбээр тэннэбит курдук 2 холобурда арылааха. Бастааһыга, Сэбиэскэй Сойуус күһүнэн олордотуна, 1987 сыллаах кураанга, хомуйуус партия кытаанах "баалсааһынынан", Дьокуускай, Нерюнги промышленнай тэрилтэлэрин улахан көмөлөрүнэн оройуонга барыта 11 тыһ.тонна от тастан таһылыыбыта. Иккисигэ, Бир массынна ортоотунан 10 тонна оту аһар. Очмотугар ити оту, бурдугу таһарга барыта, быһа холоон, 2100 массынна-рейс оҕоһуллубут. Ити улахан массынналары икки ардыларын 100-түү мизтэргэ тыһа туруордааха, 21 көс (210 көс) усталаах колонна үөскүү этэ. Санаан көрүт: Төһөлөөх элбэх үлэ оҕоһуллубутун!

Бу үлэни барытын тендэргэ кылайан, "Чурапчы" кооператив оператор буолан толоттордо. Үтүмүннээх үлэ! Ону үрдүнэн сорохтор манньк этэллэр.

УЛАХАН ЭБИТ. ТАҕЫМНАЛАР

Урут сопхуоска кыһаабынай специализация үлэлээбит, билигин атын эйгэ үлэһитэ, билэр киһибэр от таһыытын туһунан көс-сөбүлүбүт.

- Улахан эбит. Тастарымыналар. Харчы төлүүр буолтарын көннө, — дьин бэрт аахайбатахтыы этэн аһар-быта.

Онтон куоракка олоор Чурапчы баһынайыгар көс-сөбүлүбүт.

- Сөп ээ. Таһымыналар. Барытын харчы быһаарар буоллаа дьэ. Өссө оҕотон "мээтэ" барыһыбыт булуохтаах оту, харчы бизэр буолтарын көннө, нэһиликтэр бэйэлэрэ даһаны тастарыахтарын сөп этэ, — дьин бука-тын даһаны улаханга уурбаттыы, төрүт чэпчэки, судургу дьыала курдук этэн таһаарда.

Киһилэр эрэ буолуо дуо? Атын даһаны үгүс дьон иһилиннэ, төһөлөөх элбэх үлэ оҕоһуллубутун, сүүрүү-көтүү буолбутун, тэрээһин барытын үлүтүйдик билбэттэрэ саарбаа суох, ол омнуоһамма даһаны Онтон ити мобильнай биригээдэлэри, оттоотуну

тэрийи, ону тастарыыны салайыы букатын, омунуу сорус эттэхха.

СЭРИИ ШТАБЫН САНАТАРА

Ааспыт сайын кураан буоларын кытта улуус баһыыта С.И. Яковлев салайааччылаах оперативнай штаб тэриллэн кыһыннары эргичи үлэлээтэ. Онон нэһиликтэр баһыытара, тыа хаһаайыстыбатын специали-стара, тустаах тэрилтэлэр салайааччылары кириэн, нэһилээ аайы мунньахтаан, суһал дьаһаллары ылан, ба-лаһыаннаһы тутта быһааран испит-тэрэ.

Тастан оту тизийтэргэ тус эппи-эттээхтэринэн ТХУ-тан Холотанов Н.Н., "Чурапчы" кооперативтан Аржаков Н.А. аһаммыттар. Оту тастары сүрүн түбүтэ хамнас төлөөн тизийтэрээччи-кооперативка, чуолаан тутушка суруйан быһааччы салайааччы Н.Аржаковка сүктэриллибитэ. Нэһилээ бастаах күнүтэр ыһыттар тэрилтэ планеркалара наар от таһыытын турутун дүүһүлүһүтүн саһаланаалара. Онтон Николай Афанасьевич үлэһит хобо эмээ штаб курдута. От таһыытыгар барыта 5 улуустан 86 улахан массынналардаах чаһынай (ИП) суоппардар кы-тыннылар. Күн аайы кэригэ, ордук сарсыарда өттүгэр, Аржаков хобугар үлэһи-хамнаһа эриллибит, улахан суол суоппардара, саха уолаттара, эр дьон тутушка ыла, хамнас аахса-лөһүгүрөөн олоор буолааччылар. Ол эрэри, уһабаакка-канээбэккэ дьыалаларын быһааттараат, кэлэн-баран ыһаллар. Ол эмиэ "сэри" шта-бын санатара. Күүстээх үлэ тыһа бу хоско биллэрэ. Ол курдук, ааспыт сыл атырдыах ыйыттан бу сыл муус устар ортоотугар диэри бир өрөбүлү, бырааһынныһы, түүнүн-күнүн аах-сыбаакка, от таһыыта ыһылыһа. Оһуоһор сорох суоппардар Сага дьыл түүн 12 чаһыны Кэбээйи Турба-ахытыгар аһаас халлаан аһытар көрсүбүттэрэ. Ол быһаһын тухары Николай Афанасьевич бир өрөбүлэ суох хас тыһыындаа суотабайынан көс-сөбүлүтэ, дьаһайбытын хайдах даһаны аһар ситэр кыага суох буолуо. Мохуогурбуттар үлэ чаһыны кэһиттэн булуохтааһар түүнүри кытта эрийдилэр арыһаа суога. Бу киһи тустаах, хамнастаах үлэтин таһынан эбии норуууска быһыыты-нан эбээһинэһэ дьитэхха, киһи сөзүр, астынар, махтанар үлэте буолбатах дуо?

Ол эрэри ити үлүтэрдээх элбэх от таһыытын күүстээх тэрээһини таһынан дьыаланы.

ҮП-ХАРЧЫ БУЛУУТА БЫҔААРДА

От тизийитин ороскуотугар пра-

вительство барыта 108 мөлүйүүнү, бюджеттан төлүүтэххэ. Ол эрэри, онно бир "ноһоһо". От таһыытын харчыга мунньула-мунньула, до-кумуон бэрэ толоруллубутун көннө "по факту" 2-3 ый буола-буола түһүмэхтэрини көһөрүллэр. Ба-чаанга диэри 21 мөл. солк кэлэ илик. Онтон суоппардарга, сатаатар көрүүчэй куттан баралларыгар, уу харчы тутатынан наада буолар. Хо-лобур, 10 массыннаһы Ньурбага, Суһаарга, Кэбээйигэ ыһар буол-лаһына, хас бирдмилэртэр, сэлэ-эркэлэригэр 40-50 тыһ. булан биэри-эххин, хамнастарын уһаппакка төлүүххүн наада. Ону барытын кооператив кыахтаах, ВИП-клиент буолан, бааннартан кредит ылан боһу-руоһу быһаарда. Сорохтор итэһил-лэрэ саарбах буолуо даһаны, ыксаал-лаах кэмнэргэ кооператив салалтата бэйэлэрин ааттарыгар кредит ылан үлэлэппит түгүннэрэ эмээ баара. Уопсайынан, кооператив эргичи харчыга үксэ от таһыытыгар баран бэйэтин үлэһитер балаһча оҕустарда. Ол курдук, харчы тизийтэргэн хал-баһы сыага үлэтин тохтоо сылды-быта, ошонсхранниһа оҕуруот аһын аһылы кыччаабыта. Ону үрдүнэн "мээсэлэр" от таһан ба-рыһырыдылар дьин этти сизгэ бап-пат быһыы дьитхэ сеп. Онтон нэһиликтэр бэйэлэрэ таһыахтарын сөп этэ дуо? Холобур, Арыһаах нэһилигэ 10 массыннаһы ыраах ыһаарыгар мөлүйүүн аһа уу хар-чыны хантан ылан ыһыта этэй? Нэһиликтэр дьаһалталара эбэтэр ЖСПК-лара бааннартан мөлүйүүнүн харчыны кредит ылар кыахтара суога чакчы. Бир тыһы-нан билиги улуус үрдүнэн бир кы-ахтаах кооперативка түмэһимит от таһыытын толору быһаардыбыт дь-итхэ наада.

ТҮМҮК

Бу уустук кыстыгы туо-рааһына, ити баһаам элбэх оту, эбии аһылыгы таһыыга, булуута правительство, Президентт И.А. Борисов тыа хаһаайыстыбатын ми-нистэриститибитин өттүттэн олус эл-бэх көмө оҕоһуллубутун билинэ-хитин, махатаннаахтыын наада. Итиник үгүс көмө оҕоһуллубатага, үп-харчы бэриллибэтэр эбитэ буол-лар сүөһүбүт-сылгыбыт ахсаана лаһа арыһыгар хаалла.

Түмүтэ быйыгы ыарахан кыс-тыгы туоруурбутун улуус дьаһалта-тын, тыа хаһаайыстыбатын управле-ниетин, "Чурапчы" кооператив, нэһиликтэр баһылыктарын, тыа хаһаайыстыбатын специалистарын өттүлэрттэн сатаһаах тэрийи, улуус дьон-сэргэтэ бары көхтөөх кыһылыларын түмүтэ ситиһилинэ дьин бэлэтиэххэ сеп.

И. ПОНОМАРЕВ.

Улууска 2012-2013сс. кыстыкка республика бюджетттан бэриллит көмө (субсидия) кээмэй.

№	Көмө (субсидия) көрүнө	Суумата, тың. солж.
1	Ынаар ынах төбөтүгэр (6 тың.)	60,438
2	Ынаар ынах төбөтүгэр (10 тың.)	100,270
3	Сүөһү атыылааныгыгар 30% толугууга	7,382
4	Сүөһү ахсаана эбилленигэр (1 төбө 30 тың.)	7,230
5	Мобильнай бригээлэр көлөр-барар ороскуоттара	4,819
6	Тизиникэ атыытын 30 % толугуу	3,562
7	От таһытын ороскуота	108,100
8	Үүт субсидиятыгар	160,555
9	733 тонна босхо уотурба	7,330
10	517 тонна босхо зернофураж	5,687
11	Сытты илгитигэр	7,836
12	Ыныыга субсидия	2,331
13	Күрүө тутууттар	2,000
Барыта		477,540

Хос быһаарыы

1. Бу көрдөрүүлэргэ 2012 ыам ыйыттан 2013 сыл ыам ыйыгар диэри республика-тан бэриллит көмө киллэриллэ.

2. Бу суумара "Росагролизинг" калбит тизиникэ-лэргэ чапчыллар, сана хотон тутууттар калбит көмөлөр, эдэр фермердэргэ, "ыал ферматыгар" уода. көрүнүгэрэ ылыллыыт-граннар харчы-лара, улуустан уонна "Чурапчы" кооператив нөһүө өһөһүлүбүт көмөлөр, кыс-

тык устата кэлэн түнэтти-лит 994 тонна уотурба, 958 сытты бурдуга босхо тизли-бит ороскуота уода. быстах өгөлөр илгитилэр.

3. Аңардас республика-тан калбит 477540 тың. солж. 6443 тонна туттарбыт үүлүтүгэр түнэттэххэ, 1 ки-ила үүккэ 74 солж. 10 харчыла-ах көмө өһөһүлүбүт.

А.П. ЗАХАРОВА,
тыа хаһаайыстыбатын
управлениетын кылаабынай
экономиста.

Чурапчы улууһугар 2012-2013сс. кыстыкка таһыллыыт от ахсаана

№	Нэһиликтэр, учаастактар	От тонната
1	Арыылаах	501
2	Бахсы	1104
3	Болтоно (барыта). Ол иһиттэн Кында	424 26
4	Хоптобо (барыта). Ол иһиттэн Мэдьэхси.	1828 157
5	Сылан. (барыта) Уһун Күөл Бэрэ Улахан Күөл Түөһү	2825 1780 216 319 510
6	Мугудай	1145
7	Болугур	253
8	Одьулуун (барыта). Үрэх Күөрэ	1788 301
9	Кытаанах	430
10	Төлөй (барыта) Мээндитэ	1227 19
11	Хайахсыт	1470
12	Халаар (барыта) Уорда	1192 301
13	Хатылы	1136
14	Чакыр	1738
15	Чыаппара	1275
16	Чурапчы	966
Барыта		19100

Хос быһаарыы: сыһыларлар тоннага диэри хабаатыына-ран бэрилленилэр. Соловьев (Мырыла) тастан от ылбата.

Тыа хаһаайыстыбатын управлениета.

ҮҮТ СОБОТУОПКАТЫН 5 ЫЙДААХ ТҮМҮКТЭРЭ

№	Нэһилиэгэ	2013 с былаан (тонна)	2013 с 5 ыйа		Толоруу %-на	Мнастэ	
			былаан	туола		5 ыйы- нан	4 ыйы- нан
1	Алабар	323,0	40,4	31,4	77,7	5	6
2	Бахсы	323,0	40,4	22,3	55,2	13	14
3	Болтоно	368,0	45,9	16,0	34,9	15	15
4	Болугур	608,0	75,7	48,1	63,5	9	8
5	Арыылаах	312,0	38,9	38,6	99,3	3	4
6	Кытаанах	340,0	42,4	28,1	66,4	8	11
7	Мугудай	476,0	59,4	27,1	45,7	14	12
8	Одьулуун	659,0	82,1	51,6	62,9	10	7
9	Соловьев	567,0	70,8	102,6	145,0	1	1
10	Сылан	885,0	110,2	23,9	21,7	17	17
11	Төлөй	299,0	37,2	32,0	86,1	4	2-3
12	Хадаар	319,0	39,7	30,5	76,8	6	10
13	Хатылы	360,0	44,9	27,8	61,9	11	9
14	Хайахсыт	341,0	42,6	30,6	71,9	7	5
15	Хоптобо	828,0	103,1	59,3	57,5	12	13
16	Чакыр	509,0	63,4	65,9	103,9	2	2-3
17	Чурапчы	483,0	60,0	16,3	27,2	16	16
Улуус үрдүнэн		8000	996,8	652,1	65,4		

И. Илларионова, үүт соботуопкатын бухгалтер.

ҮҮТ ХААЧЫСТЫБАТЫГАР ИРДЭБИЛ УЛААТАР

Россия ВТО-ға кыпробитивэн уонна 88-с №-дөөх федеральнай сокуон көрдөбүллэринэн үүт хаачыстыбатыгар ирдэбил сыллата күүһүрэн иһэр. Ол иһин быһылыгыттан үүт туттуллар сы-аната суордугтан тутулуктанар буолла. Тутуллар үүт 3 суорка арааһар: үрдүк уонна 1-гы, 2-с суортарга. Олор көрдөбүллэрин бу таблицаттын көрүүхх сөп:

Көрдөрүүлэрэ	Суорда		
	Үрдүкү (высший)	1-гы	2-с
1	Үүт сыта, амтана		
2	Кислотность (Тернер кыраадыһа)	16-18	16-18
3	Ырааһа (ыраас эталонунан)	1	2
4	Бактериальной обсемененность тың (куб.м.)	300 дылы	300-500
5	Соматической клет. Тың. (куб.м)	500-тэн элбиз суохтаах	1000-тан 1000-тан

Бу 5 көрдөбүлтэн 3 маннайгытын хас арыы сыаһын аайы лабораннар күн аайы өһөрүллөр. Онтон 4-с, 5-с көрдөбүллэр анализтара Мугудайга анал лабораторияга эрэ өһөрүллэр кыахта-ахтар. Онно икки микробиолог үлэтир. Анализтары ыйга бигрдэ эбэтэр хаһан баҕарар бэйэлэ-рэ анал иһиттэргэ ылан өһөрүллөр. Бу 5 көрдөбүллэргэ эппизиттир, ордук үрдүкү суортаах үүтү бэлэмнээр уустуктардаах. Ол эрэри, төрүт кыаллыбат диэн буолбатах. Кылаабынайа, электродойканан ыаммыт, идеальнай ыраас, 2 чааһы аһарбакка 4 кыраадыска диэри сойуту-лубут, 10 кыраадыстан ордук сыһыбакка эрэ астаммыт үүт буолуохтаах. Биһиги усулуобуй-абыгыгар бу көрдөбүллэргэ дойканан ыаммыт, охладителлээх сайылыктар үүттэрэ балаһча эппизиттэллэр. Ол иһин сайылыктарга албох ынах ынарын ситиһэ сатыахтаахпыт. Онтон кэ-тэх ыаллар ынахтарын сиһини үчүтэйдик ыраастаан, сууһан, ыраас иһиккэ ыан, филтрдээн баран сойуталлара хайаан даҕаны наада.

Көрдөбүлгэ эппизиттээх үүт тутулубат. Оннук үүттэн өһөрүлүбүт арыы, атын даҕаны үүт бородуукуһа хаачыстыбата мөлтөх буолара биллэр. Оччотугар астыыр тэрилтэ аата ба-рыан, ыстырааһтанан, төрүт даҕаны үлэтирөө боуллуон сөп. Атын сирдэргэ оннук хас даҕаны түбэлтэлэр таарыстылар. Онон мантан кэлэр өһүтүтүт үүт хаачыстыбатыгар ирдэбил ула-атарын туһунан барыһытын сэрэтэн туран, хаачыстыба туткарын туһугар бары үлэлэһэрибит ирдэнэр.

З.А. МАКАРОВА,
үүт лабораториятын сэбиэдиссэй, микробиолог.

ТЭТТИК СОНУННАР

1. "МАНЧААРЫ ООНЫУЛАРЫГАР" БЭ-ЛЭМНЭНИИ. Күүскэ барар. Кооператив объекта-рын иһиллэригэр сана полисадисттар өһөрүллэн 200 устуука араас мастар оһордулуунулар. 4 эргэ ту-туулар: үүт собото, хочолунай, хонтуора, булуус

көгүрүлэн ыраастанылар. "Крылов" леднига ту-саран өһөрүллэр.

2. АЛТАЙТАН - 70 СҮӨҮНҮ. Кооператив Ал-тайтан атыылаһыт 6 ыйдаах, тыһынаах ыһааһы-нара 130-210 киһилээх эрдэтэни ныйрайдэр, боро-оскулар анал сүөһү тизийэр 2 массынан бу күннэ-рэ айаһаан иһэллэр.

3. САЙЫЛЫККА ТАХСЫ ЭРДЭЛЭЭТЭ.

Быйыл саас дьыл эрдэлээн ыам ыйы 20-тан сайы-лыкка маассабай тахсы сараланна. ол курдук Одь-улууттан "Комплекс", Төлөйтөн "Азаана", "Олоко-ос", Мырылаттан "Хайаһах", Арыылаахтан "Кугас" уода. аан бастаһынан сайылыкка таарыстылар.

Сыһыарылыгы бэлэмнэтэ Илья ПОНОМАРЕВ.